

Łowiczu. W roku 1842 obwody znów przemianowano na powiaty, a województwa na gubernie. Z województwa mazowieckiego i kaliskiego utworzono gubernię warszawską. Od roku 1916 to powiat łowicki. Po pierwszej wojnie światowej – w 1921, powiat sochaczewski znalazł się w województwie warszawskim.

W zakresie administracji kościelnej teren ten należał, do roku 1793, do diecezji poznańskiej, wchodząc w skład archidiakonatu czerskiego, a od XV wieku warszawskiego. Po rozbiorach należy do utworzonej w 1798 roku diecezji warszawskiej (od 1818 archidiecezji).

Krajobraz kulturowy Gminy kształtują niewielkie majątki szlacheckie z dworami w parkach krajobrazowych, w większości pochodzące z XIX wieku. Wyjątkowym zespołem jest zabytek w Żelazowej Woli – centrum XIX – wiecznych dóbr szlacheckich, na nowo zakomponowane w XX wieku jako miejsce pamięci po najwybitniejszym polskim kompozytorze – ośrodek kulturalny i turystyczny.

5.2. Charakterystyka problematyki archeologicznej

Gmina Sochaczew należy do lepiej rozpoznanych archeologicznie jednostek osadniczych na terenie Mazowsza. Pierwsze badania archeologiczne prowadzono na obszarze Gminy w latach 50-tych XX wieku. Kompleksowego rozpoznania całego terenu Gminy dokonano w latach 1980 – 1990 w ramach ogólnopolskiego programu pod nazwą: „Archeologiczne Zdjęcie Polski” (AZP). W tym też czasie prowadzono archeologiczne badania ratownicze na stanowiskach zagrożonych zniszczeniem oraz badania sondażowo – rozpoznawcze stanowisk wyselekcjonowanych podczas prospekcji powierzchniowej. Największą kampanię wykopaliskową prowadzono w latach 1983 – 1987 na stanowisku nr 1 w Żdźzarowie – cmentarzysku ludności kultury przeworskiej z późnego okresu wpływów rzymskich.

W wyniku wymienionych wyżej przedsięwzięć badawczych doszło do odkrycia i wpisania do ewidencji zabytków 61 stanowisk archeologicznych na terenie Gminy. Większość z nich to takie, na których stwierdzono jednolity chronologicznie i kulturowo materiał zabytkowy. Ślady osadnictwa z dwóch bądź więcej okresów pradziejowych, występujące w obrębie jednego stanowiska, odkryto na 26 z nich.

Ogółem na 61 stanowiskach archeologicznych z terenu Gminy stwierdzono obecność 92 śladów osadnictwa o różnej funkcji, chronologii i przynależności kulturowej. Najwięcej, bo 37, jest datowanych na okres średniowiecza oraz przełom późnego średniowiecza i okresu nowożytnego. Stosunkowo dużo śladów osadniczych – 21, datowanych jest na okres wpływów rzymskich, a 13 na epokę brązu. Najmniej znalezisk, bo 4, zanotowano z epoki kamienia i neolitu. Ponad 6 śladów osadniczych, ze względu na trudności w datowaniu, określono ogólnie jako starożytnie.

Różnorodność materiału zabytkowego, stan jego zachowania i fragmentaryczność ułamków ceramiki i wyrobów krzemienych, odnajdywanych na stanowiskach, nie pozwala na jednoznaczne uściślenie ich przynależności do poszczególnych kultur archeologicznych. Jedynie w nielicznych przypadkach, na podstawie analizy składu struktury i technologii wytwarzania, a także ze względu na charakterystyczny kształt, formę i ornamentykę materiału zabytkowego, można przyporządkować znaleziska do konkretnej kultury archeologicznej. Na podstawie takiej właśnie analizy udało się ustalić, że: 24 znaleziska reprezentują kulturę przeworską, 14 stanowisk kulturę łużycką, 2 związane są z kulturą grobów kloszowych, a po 1: z kulturą amfor kulistych i kulturą trzciniecką.

Ze względu na funkcję stanowiska z terenu Gminy można podzielić na: 27 osad, 10 cmentarzysk, 5 znalezisk luźnych (pojedynczych narzędzi bądź ozdób pochodzących z odkryć przypadkowych). Pozostałe stanowiska to ślady osadnicze, dla których określenie funkcji na obecnym etapie rozpoznania nie jest możliwe.

Archeologiczne badania wykopaliskowe przeprowadzono na 6 stanowiskach (w tym na 2 przed II wojną światową). Badania sondażowe przeprowadzono w obręb 5 stanowisk, a 2 objęto nadzorem archeologicznymi w trakcie realizacji inwestycji. Ponadto badania sondażowo – weryfikacyjne prowadzono wzdłuż projektowanej trasy gazociągu Sochaczew – Błonie.

Dwa stanowiska archeologiczne wpisano do rejestru zabytków (patrz poniżej).

Wszystkie 61 stanowisk archeologicznych z terenu Gminy, znajdujące się w ewidencji zabytków, wymienione zostały w spisie stanowiącym załącznik I do niniejszego opracowania.

W przyszłości należy kontynuować archeologiczne badania wykopaliskowe na stanowiskach o wybitnej wartości naukowej – poznawczej (wymieniono je w wykazie stanowiącym załącznik nr II do niniejszego opracowania), a także każdorazowo podejmować prace ratownicze na stanowiskach zagrożonych planowanymi działaniami inwestycyjnymi bądź intensywną gospodarką rolną.

5.3. Wykaz obiektów nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Nr rejestru zabytków dawnego woj. skierniewickiego	Data wpisania
1)	2)	3)	4)	5)
1.	Andrzejów Duranowski	Osada z okresu wpływów rzymskich	421	30.11.1970
2.	Bielice	Ślady osady starożytnej	413	21.11.1969
4.	Bielice	Park	543	5.05.1980
5.	Jeżówka	Dwór	616	28.07.1983
6.	Kąty	Dwór	26	25.11.1960
7.	Kożuszki	Pałac	303	10.05.1974
8.	Kożuszki	Park	54	8.11.1978
10.	Kuznocin	Park	719	1.06.1984
9.	Kuznocin,	Dwór	465	11.10.1977
11.	Sochaczew – Gmina	Aleja lipowa wiodąca z Chodakowa do Żelazowej Woli	542	5.05.1980
12.	Żdżarów	Dwór	597	28.07.1983
13.	Żdżarów	Park	509	8.11.1978
14.	Żelazowa Wola	Budynek administracyjny usytuowany na terenie parku	1003	23.03.1998
15.	Żelazowa Wola	dwór, dawna oficyna, wraz z parkiem krajobrazowym	30	25.09.1961
16.	Żuków	Park	508	8.11.1978

5.4. Wykaz obiektów w ewidencji dóbr kultury – dane Delegatury w Płocku Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Warszawie

1. Altanka, dom nr 39, drewniany, I połowa XIX wieku,
2. Bielice, czworak, murowany, około połowy XIX wieku,
3. Bielice, dom nr 14, murowany, około 1905 roku,
4. Bielice, dom nr 16, murowany, około 1905 roku,
5. Bielice, gorzelnia, murowany, około 1905 roku,
6. Bielice, cmentarz wojenny, 1915 rok,
7. Dachowa, dom nr 40, murowany, około 1905 roku,
8. Feliksów, dom nr 22, murowany, około 1930 roku,
9. Feliksów, dom nr 50, drewniany, koniec XIX wieku,
10. Jeżówka, park dworski krajobrazowy, początek XIX wieku,

11. Kąty, oficyna, murowana, 1 połowa XIX wieku,
12. Kąty, czworak, obecnie dom nr 50, murowany, początek XX wieku,
13. Kąty, dom nr 31, drewniany, lata 20 XX wieku,
14. Kożuszki, oficyna, murowana, początek XX wieku,
15. Kożuszki, obora, murowana, 2 połowa XIX wieku,
16. Kożuszki, spichlerz, murowany, 2 połowa XIX wieku,
17. Kożuszki, wozownia, murowana, 2 połowa XIX wieku,
18. Kożuszki, budynek gospodarczy, murowany, 2 połowa XIX wieku,
19. Kuznocin, oficyna, murowana, po 1920 roku,
20. Lubiejew, cmentarz wojenny, 1915 rok,
21. Mokas, kapliczka, murowana, 1891 rok,
22. Mokas, dom nr 17, drewniany, początek XX wieku,
23. Mokas, dom nr 18, drewniany, początek XX wieku,
24. Mokas, dom nr 68, drewniany, początek XX wieku,
25. Orły – Cesin, kopiec mogiłny żołnierzy niemieckich z I-szej wojny światowej,
26. Rozłazłów, dwór, murowany, około 1850 roku,
27. Wyczółki, kapliczka, murowana, 1937 rok,
28. Wyczółki, dom nr 12, murowany, 1927 rok,
29. Wyczółki, budynek gospodarczy w zagrodzie nr 10, murowany, 1929 rok,
30. Wyczółki, budynek gospodarczy w zagrodzie nr 15, murowany, około 1929 roku,
31. Zosin, mogiła z II-giej wojny światowej,
32. Żuków, dwór, murowany, około 1900 roku,
33. Żuków, zagroda nr 42: dom, murowany, 1914 rok; stodoła, drewniana, 1914 rok,
34. Żuków, dom nr 70, murowany, około 1920 roku.

5.5. Historia wybranych zabytków nieruchomości

- 5.5.1. Aleja lipowa**, z dużym udziałem klonów, wiodąca z Chodakowa do Żelazowej Woli, być może powstała z inicjatywy Skarbków z Żelazowej Woli oraz grodu książąt mazowieckich w Sochaczewie. Najstarsze lipy liczą ponad 170 lat. Pierwsza wzmianka historyczna pochodzi z 1839 roku.
- 5.5.2. Bielice** – pierwsze dane w literaturze o założeniu dworsko – folwarcznym pochodzą z XVIII wieku - urodzony w 1755 właściciel Bielic - Leon Bielicki jest generałem – majorem ziemi sochaczewskiej. Dwór został zbudowany w 1 połowie XIX wieku dla Bielickich. W wieku XX majątek należy do książąt Woronieckich. W czasie II wojny światowej w dworze mieścił się szpital niemiecki. Po wojnie majątek przejął PGR. Dwór - drewniany, klasycystyczny, z XIX wieku, po pożarze w 1968 utracił cechy stylowe. Park dworski krajobrazowy został założony w I-szej połowie XIX wieku. Zabudowania folwarczne pochodzą z początku XX wieku.
- 5.5.3. Jeżówka** – zespół dworski: dwór, zbudowany prawdopodobnie na początku XIX wieku, być może przez Jana Pawła Łuszczewskiego, sekretarza Sejmu Czteroletniego, ministra spraw wewnętrznych i religijnych w Księstwie Warszawskim, przebudowano w 3 ćwierci XIX wieku dla Michała Łuszczewskiego, radcy Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego. Pod koniec XIX wieku przechodzi w ręce Woronieckich, potem Ruszczyńskich. Około 1920 roku stanowi własność leśniczego z Bielic, który sprzedaje go w tym samym roku Pani Romanowskiej. W tym czasie do dworu dobudowano dwukondygnacyjną oficynę. W roku 1938 majątek kupuje Ruszczyński z Poznania. Po II wojnie światowej dwór adaptowano na mieszkania dla pracowników PGR-u oraz sklep. W roku 1983 wykonano remont kapitalny, z wymianą tynków i stolarki budowlanej, zubażając obiekt pod względem wartości zabytkowych i pozbawiając go wszelkich cech stylowych. Wokół dworu relikty parku dworskiego krajobrazowego, założonego na początku XIX wieku, w czasie, gdy zaczęto budować dwór.

- 5.5.4. Kąty** – relikty zespołu dworskiego, który powstał w I ćwierci XIX wieku dla Dionizego Kuczborskiego. Istniał już wówczas folwark. Od roku 1870 majątek należy do Ignacego Ożarowskiego i jego żony Celestyny z Morskich. W XX wieku nabywa go Władysław Koziętulski, a następnie Skawińscy. Po II wojnie światowej majątek rozparcelowano, w dworze ulokowano szkołę podstawową, a następnie przedszkole i bibliotekę. Dwór, zaniedbany i złym stanie technicznym, został przejęty przez osobę prywatną i poddany planowej i rzetelnej rewaloryzacji w latach 90-tych. Park, niegdyś rozległy i dobrze utrzymany, dziś w stanie szczątkowym – pozostało jedynie kilka drzew.
- 5.5.5. Kożuszki** – zespół pałacowo – parkowy powstał w latach 1890 – 1900, z fundacji Władysława Tomickiego. Park zaprojektował w roku 1870 Kamil Jammé. Pałac niszczyły pożary: w 1914, na początku lat 60-tych oraz w 1971. W 1975 wykonano remont i adaptację na ośrodek wypoczynkowy – szkoleniowy. Kolejny remont: 1982 – 1983. W 2 połowie XIX wieku powstały zabudowania folwarczne.
- 5.5.6. Kuznocin** – zespół dworski w stylu tzw. modernistycznym, został zbudowany w malowniczej dolinie Bzury na początku XX wieku.
- 5.5.7. Żdżarów** – zespół dworsko – parkowy: dwór został zbudowany na miejscu dawnego dworu drewnianego w 4 ćwierci XIX wieku przez Antoniego Grzybowskiego (zmarłego około 1826 roku). On też założył park. Następnie Śliwczyńskich. W latach 1939 – 44 majątek należał do Niemca Kreislanda Nissena. Po II wojnie światowej w dworze mieściła się szkoła rolnicza, potem biura i mieszkania PGR – u.
- 5.5.8. Żelazowa Wola** - początki miejscowości sięgają prawdopodobnie XIII wieku. Pierwsza wzmianka historyczna – rok 1579: Mikołaj i Piotr Żelazo z Woli Żelazowej płacili podatki – od ich nazwiska utworzono prawdopodobnie nazwę wsi. Na przełomie XVIII i XIX wieku miejscowość staje się własnością hrabiów Skarbków. W parku krajobrazowym, zrealizowany prawdopodobnie według projektu Kamila Jammé, budują dwór. W 1802 roku przybył tu Mikołaj Chopin – uczestnik Insurekcji Kościuszkowskiej i objął posadę gubernera dzieci hrabiowskich. W 1806 roku w Brochowie wziął ślub z Justyną Teklą Krzyzanowską, daleką krewną Skarbków. Zamieszkali razem w lewej oficynie dworu Skarbków, gdzie 22 lutego 1810 roku urodził się ich syn – Fryderyk. W tym samym roku przenieśli się do Warszawy. Dwór Skarbków, przy którym stały symetrycznie dwie oficyny – prawa i lewa, spłonął w czasie wojen napoleońskich. W 1834 roku majątek obejmuje rodzina Szubertów, a po nich Peszlów. W roku 1859 kupuje go Adam Towiański, który zamierzał wyremontować obie oficyny i w lewej urządzić wnętrza poświęcone Chopinowi. W 1879 roku nowy właściciel – Aleksander Pawłowski przeznacza oficyny na pomieszczenia magazynowe. W roku 1917 prawa oficyna spłonęła. Od 1918, po parcelacji, właścicielem oficyny i terenu wokół stał się Roch Szymaniak. W 1924 dworek wraz z parkiem został uznany przez Ministerstwo Wyznań i Oświecenia Publicznego za zabytek o wyjątkowym znaczeniu historycznym. W 1926 powstało w Warszawie Towarzystwo Przyjaciół Domu Chopina, a w Sochaczewie Komitet Chopinowski. W roku 1928 obie organizacje wykupiły dworek i teren wokół niego za środki z publicznej zbiórki pieniędzy. W roku 1931 odrestaurowano dom, wybudowano budynek administracyjny i zabudowania gospodarcze oraz zakomponowano na nowo park. Park, budynek administracji, bramę i domy gospodarcze zaprojektował profesor Franciszek

Krzywda – Polkowski. W roku 1939, w czerwcu, park udostępniono zwiedzającym. Hitlerowcy ograbili i zdewastowali dworek. W latach 1947 – 48 obiekt wyremontowano.

- 5.5.9. **Żuków** – zespół dworsko – parkowy, powstały około 1900 roku dla Bolesława Bolechowskiego. Park zaprojektował Walerian Kronenberg. W roku 1916 dwór został rozbudowany. Od 1918 roku obiekt należy do Węgrzyckich, od 1967 Kępięgo, a następnie Głowacza. W skład zabudowań dworskich wchodził także zespół folwarczny.

5.6. Waloryzacja i stan zachowania zasobów kulturowych i krajobrazu kulturowego

Krajobraz kulturowy Gminy Sochaczew tworzą pozostałości majątków szlacheckich - zespoły dworsko – parkowe oraz folwarczne, z reguły pochodzące z XIX wieku. W najlepszym stanie są zespoły dworskie, których aktualnymi właścicielami są osoby bądź instytucje prywatne. Najcenniejszym z nich jest niewątpliwie zabytek w Żelazowej Woli – pozostałości zespołu dworsko – parkowego zbudowanego w początkach XIX wieku przez hrabiów Skarbków, które z inicjatywy społecznej oraz zebranych w publicznej zbiórce pieniędzy zostały przekształcone w muzeum pamiątek po Fryderyku Chopinie.

Pozostałe zespoły, mniej cenne pod względem historycznym i emocjonalnym, stanowią przykłady niewielkich siedzib rodowych, pełniących dziś różne funkcje, z zasady nie pierwotne. Wśród nich wyróżniają się: Kozuszki i Bielice z jedynym dobrze zachowanym zespołem zabudowy folwarcznej – z czytelnym układem przestrzennym, oba utrzymane w sposób zgodny z zasadami opieki nad zabytkami. Dwory i parki w Kuznocinie i Żukowie, są pięknie położone i równie jak poprzednie dobrze utrzymane. Dwór w Kątach, wyremontowany w sposób wzorowy pod względem konserwatorskim, utracił niestety większość z walorów swego potoczenia – z pięknego niegdyś parku pozostały pojedyncze drzewa. Obiekty w Żdźdarowie oraz Jeżówce wymagają pilnych prac rewaloryzacyjnych.

Aleja lipowa, wpisany do rejestru zabytków zespół zieleni wysokiej, rosnącej wzdłuż drogi z Chodakowa do Żelazowej Woli, wymaga cięć pielęgnacyjnych oraz planowych dosadzeń. W dobrym stanie są kapliczki przydrożne – murowane świadectwa historii okolicy i religijności mieszkańców terenu.

Weryfikacji wymaga ewidencja zabytków w zakresie budownictwa wiejskiego. Podczas przeglądu obiektów tego typu, ujętych w ewidencji zabytków, stwierdzono, że 8 spośród nich nie istnieje (domy drewniane: Altanka nr 39, Mokas nr 17 i 18, domy murowane: Bielice nr 16, Feliksów nr 50, Kąty nr 31, Żuków - zagroda nr 42: dom murowany i drewniana stodoła). Osiem pozostałych, w różnym stanie technicznym, wprawdzie istnieje (domy murowane: Dachowa nr 40, Feliksów nr 22, Kąty nr 50, Mokas nr 68, Wyczółki nr 12, Żuków nr 70, Wyczółki - budynek gospodarczy w zagrodzie nr 10, Wyczółki - budynek gospodarczy w zagrodzie nr 15), lecz zdaniem autora tej części Studium nigdy nie posiadały wartości zabytkowych. Jedynym kryterium, które spełniają jest ich wiek – do 100 lat, lecz wartość „dawności” nie powinna być jedyną przesłanką dla umieszczenia obiektu w ewidencji zabytków. Proponuję więc rezygnację z ochrony tych obiektów i wykreślenie ich z ewidencji.

5.7. WYKAZ STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH

TABELA 1

Lp.	Miejscowość	Nr stanowiska	Funkcja	Chronologia
1.	Żukówka	1/1	OSADA	WEŻ
2.	Żukówka	1/1	OSADA	WSR
3.	Żukówka	2/2	ŚLAD OSADNICZY	WEŻ

4.	Żdżarów	3/2	ZNALEZISKO LUŻNE	N
5.	Żdżarów	4/1	CMENTARZYSKO	OWR
6.	Żdżarów	4/1	ŚLAD OSADNICZY	EK
7.	Żdżarów	4/1	ŚLAD OSADNICZY	XV/XVI
8.	Kąty	5/1	ŚLAD OSADNICZY	ŚR
9.	Stare Orły	6/1	OSADA	NOW
10.	Stare Orły	7/2	OSADA	NOW
11.	Stare Orły	8/3	ŚLAD OSADNICZY	STAR
12.	Stare Orły	8/3	ŚLAD OSADNICZY	NOW
13.	Chodakówek	9/1	ŚLAD OSADNICZY	STAR
14.	Chodakówek	9/1	ŚLAD OSADNICZY	PŚR-NOW
15.	Chodakówek	10/2	OSADA	PŚR-NOW
16.	Towiany	11/1	ŚLAD OSADNICZY	N
17.	Towiany	11/1	ŚLAD OSADNICZY	OWR
18.	Towiany	12/2	ŚLAD OSADNICZY	STAR
19.	Żukówka	13/3	OSADA	XII-XIII
20.	Gawłów	14/1	ŚLAD OSADNICZY	OWR
21.	Gawłów	14/1	OSADA	PŚR/NOW
22.	Łubianka	15/1	ŚLAD OSADNICZY	EK
23.	Łubianka	15/1	ŚLAD OSADNICZY	OWR
24.	Żukówka	16/4	OSADA	NOW
25.	Mokas	17/1	ŚLAD OSADNICZY	STAR
26.	Mokas	17/1	ŚLAD OSADNICZY	OWR
27.	Mokas	18/2	ŚLAD OSADNICZY	N
28.	Mokas	18/2	OSADA	EB
29.	Mokas	18/2	CMENTARZYSKO?	OWR
30.	Mokas	19/3	OSADA	STAR
31.	Mokas	19/3	OSADA	H/L
32.	Mokas	19/3	CMENTARZYSKO	Późny L/OWR
33.	Mokas	19/3	ŚLAD OSADNICZY	WŚR/ŚR
34.	Mokas	20/4	ŚLAD OSADNICZY	EB
35.	Mokas	20/4	ŚLAD OSADNICZY	OWR
36.	Mokas	20/4	ŚLAD OSADNICZY	XI/XII
37.	Nowe Mostki	21/1	ŚLAD OSADNICZY	H
38.	Nowe Mostki	22/2	ŚLAD OSADNICZY	EB
39.	Nowe Mostki	22/2	ŚLAD OSADNICZY	OWR
40.	Nowe Mostki	22/2	OSADA	XII/XIII
41.	Nowe Mostki	23/2	ŚLAD OSADNICZY	H
42.	Nowe Mostki	23/2	CMENTARZYSKO	OWR
43.	Dachowa	24/4	CMENTARZYSKO	OWR
Lp.	Miejscowość	Nr stanowiska	Funkcja	Chronologia
44.	Dachowa	24/4	ŚLAD OSADNICZY	WŚR
45.	Dachowa	25/3	ŚLAD OSADNICZY	OWR
46.	Dachowa	26/2	OSADA	OWR
47.	Dachowa	27/1	OSADA	IV ok. EB
48.	Dachowa	28/1	CMENTARZYSKO	IV ok. EB
49.	Dachowa	28/1	OSADA	OWR
50.	Dachowa	29/5	ŚLAD OSADNICZY	OWR
51.	Dachowa	29/5	ŚLAD OSADNICZY	PŚR/NOW
52.	Niezgoda	30/1	ŚLAD OSADNICZY	OWR
53.	Niezgoda	30/1	ŚLAD OSADNICZY	PŚR/NOW
54.	Lubiejew	31/1	ŚLAD OSADNICZY	PŚR/NOW
55.	Kuznocinek	32/1	OSADA	EB
56.	Kuznocin	33/1	CMENTARZYSKO	Późny L
57.	Kuznocin	34/2	OSADA	WŚR
58.	Duranów	35/1	CMENTARZYSKO	H
59.	Sielice	36/1	OSADA	OWR

60.	Emilianów	37/2	ŚLAD OSADNICZY	PŚR/NOW
61.	Czerwonka Parcele	38/1	ŚLAD OSADNICZY	OWR
62.	Czerwonka Parcele	38/1	ŚLAD OSADNICZY	PŚR/NOW
63.	Andrzejów Duranowski	39/1	CMENTARZYSKO	L
64.	Andrzejów Duranowski	40/2	OSADA	IV – V EB
65.	Andrzejów Duranowski	41/3	OSADA	OWR
66.	Andrzejów Duranowski	41/3	ŚLAD OSADNICZY	PŚR
67.	Rokotów PGR	42/1	OSADA	PŚR
68.	Emilianów	43/1	OSADA	OWR
69.	Rokotów PGR	44/2	ŚLAD OSADNICZY	PŚR
70.	Kożuszki Parcele	45/1	ŚLAD OSADNICZY	EB
71.	Kożuszki Parcele	45/1	ŚLAD OSADNICZY	OWR
72.	Kożuszki Parcele	46/2	ŚLAD OSADNICZY	OWR
73.	Kożuszki Parcele	47/3	OSADA	EB
74.	Sochaczew – Wieś	48/1	ZNALEZISKO LUŻNE	EK
75.	Sochaczew – Wieś	48/1	ŚLAD OSADNICZY	II ok. EB
76.	Sochaczew – Wieś	48/1	OSADA	EB
77.	Sochaczew – Wieś	48/1	ŚLAD OSADNICZY	OWR
78.	Sochaczew – Bzurówka	49/1	ŚLAD OSADNICZY	PŚR
79.	Sochaczew – Bzurówka	50/2	ŚLAD OSADNICZY	PŚR
80.	Sochaczew – Bzurówka	51/3	ŚLAD OSADNICZY	OWR
81.	Sochaczew – Bzurówka	51/3	ŚLAD OSADNICZY	PŚR
82.	Sochaczew – Bzurówka	52/4	ŚLAD OSADNICZY	PŚR
83.	Kuznocin	53/3	ŚLAD OSADNICZY	PŚR
84.	Rokotów	54/1	OSADA	WŚR
85.	Kożuszki	55/1	Grób	H
86.	Kożuszki	56/2	ZNALEZISKO LUŻNE	N
87.	Bielice	57/1	ZNALEZISKO LUŻNE	H
88.	Bielice	58/2	ZNALEZISKO LUŻNE	OWR
89.	Bielice	58/2	OSADA	OWR
Lp.	Miejscowość	Nr stanowiska	Funkcja	Chronologia
90.	Wyczółki	59/1	OSADA	PŚR/NOW
91.	Bielice	60/3	ŚLAD OSADNICZY	NOW
92.	Jeżówka	61/1	ŚLAD OSADNICZY	NOW

EK – epoka kamienia.

N – neolit.

P/M – przełom paleolitu na mezolit.

WEB – wczesna epoka brązu.

EB – epoka brązu.

WEŻ – wczesna epoka żelaza.

H/L – przełom okresu halszackiego na lateński.

OWR – okres wpływów rzymskich.

WŚR – wczesne średniowiecze.

ŚR – średniowiecze.

PŚR – późne średniowiecze.

NOW – okres nowożytny.

STAR – stanowisko nieokreślone – „starożytne”.

5.8. WYKAZ NAJWAŻNIEJSZYCH STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH

TABELA 2.

Lp.	Miejscowość	Nr AZP	Nr na mapie	Funkcja	Klasyfikacja chronologiczno - kulturowa
1.	Andrzejów Duranowski, st. 1	57-59	16	cmentarzysko	Kultura grobów kloszowych z okresu

					lateńskiego
2.	Dachowa, st. 1	57-58	1	cmentarzysko	Kultura łużycka z IV okresu epoki brązu
				Osada	Kultura przeworska z okresu wpływów rzymskich
3.	Nowe Mostki, st. 2	56-60	41	Osada	XII – XIII wiek n.e. ze śladami osadnictwa z epoki brązu i okresu wpływów rzymskich
4.	Kuznocin, st. 1	57-59	10	cmentarzysko	Kultura przeworska z późnego okresu lateńskiego
Lp.	Miejscowość	Nr AZP	Nr na mapie	Funkcja	Klasyfikacja chronologiczno - kulturowa
5.	Mokas, st. 2	56-60	37	Ślady osadnictwa	Epoka kamienia, okres neolitu
				Osada	Kultura łużycka z epoki brązu
				cmentarzysko	Kultura przeworska z okresu wpływów rzymskich
6.	Mokas, st. 3	56-60	38	Osada	Okres halsztacki i lateński
				cmentarzysko	Kultura przeworska z późnego okresu lateńskiego i okresu wpływów rzymskich
7.	Sochaczew, st. 1	57-59	25	Osada ze śladami osadnictwa	Epoka kamienia
				Osada	Kultura trzciniecka z II okresu epoki brązu
				Osada	Kultura łużycka z epoki brązu
				Ślad osadnictwa	Kultura przeworska z okresu wpływów rzymskich
8.	Żdźarów, st. 1	56-58	5	cmentarzysko	Kultura przeworska a okresu wpływów rzymskich
				Ślad osadnictwa	Epoka kamienia
9.	Towiany, st.1	56-59	7	Ślad osadnictwa	Okres neolitu, epoka kamienia
				Ślad osadnictwa	Kultura przeworska z okresu wpływów rzymskich

5.9. Wykaz miejsc pamięci narodowej

Na terenie gminy Sochaczew następują następujące miejsca pamięci narodowej:

- wieś Bielice – cmentarz wojenny z 1915r.
- wieś Lubiejew – cmentarz wojenny z 1915r.

- wieś Orły - Cesin – kopiec mogilny żołnierzy niemieckich z I wojny światowej
- wieś Zosin – mogiła z II wojny światowej.

6. SIEĆ OSADNICZA GMINY, STRUKTURA FUNKCJONALNO – PRZESTRZENNA

Gmina Sochaczew o powierzchni 9 141 ha jest typową gminą rolniczą otaczającą miasto Sochaczew. Najwartościowsze dla produkcji rolniczej użytki rolne, o przewadze IV klasy bonitacyjnej gleb występują w południowej i wschodniej części gminy.

Obszarem, na którym dominującą funkcję stanowią użytki rolne są wsie: Wyczółki, Jeżówka, Bronisławy, Zdziarów, Czerwonka Wieś, Kazimierzów i Kożuszki Parcel.

Obszary położone najbliżej granic miasta Sochaczewa sukcesywnie podlegają procesowi urbanizacji.

Terytorium gminy i miasta od północy na południe przecina rzeka Bzura z dopływami rzek Utraty i Pisi. W części północnej i północno - wschodniej walory przyrodniczo – krajobrazowe nadają jej charakter rekreacyjno – turystyczny.

Ponadto uzupełniającymi funkcjami gminy są:

- nierolnicza produkcja
- usługi
- obronność kraju

Gmina posiada 42 jednostki osadnicze, w tym 32 sołectwa..

Wsie te są zlokalizowane wzdłuż drogi krajowej oraz dróg wojewódzkich, powiatowych i gminnych. Przy drodze krajowej nr 2 zlokalizowana jest głównie zabudowa rozproszona.

Gmina nie posiada ośrodka w postaci wsi gminnej. Głównym ośrodkiem o funkcji administracyjno – usługowej jest miasto Sochaczew, będące także ośrodkiem obsługi lokalnej i głównym punktem obsługi ruchu turystycznego.

Najważniejszymi miejscowościami w gminie co do wielkości i rangi a także pod względem ilości mieszkańców są wsie: Kuznocin, Kąty, Dachowa, Rozlazłów i Janówek Duranowski.

Miejscowości takie jak, Kuznocin, Czerwonka Parcele, Kożuszki Parcele, Kąty i Dachowa zlokalizowane w sąsiedztwie miasta, przy drogach krajowych i powiatowych, są najbardziej atrakcyjnymi miejscowościami do urbanizacji, a także dla rozwoju usług bytowych i działalności gospodarczej.

Wsie Sielice, Bielice, Wyczółki, Czerwonka Parcel i Kożuszki Parcel położone w południowo – wschodniej części gminy na glebach o wysokich klasach bonitacyjnych są typowymi miejscowościami rolniczymi, stanowiącymi zaplecze rolnicze dla miasta Sochaczew.

Funkcją dominującą, skoncentrowaną w północnej części gminy, charakteryzującą się walorami przyrodniczo – krajobrazowymi, jest wypoczynek i rekreacja. Wsie letniskowe Gawłów, Karwowo i Mokas stanowią bazę dla tych funkcji.

7. UWARUNKOWANIA DEMOGRAFICZNE I SPOŁECZNE

W gminie Sochaczew na stałe zameldowanych jest około 8577 osób (wg danych Urzędu Gminy Sochaczew na dzień 31.12.2003r.).

Liczba osób w wieku produkcyjnym wynosi 6000 mieszkańców co stanowi 61% ogółu ludności.

Poza rolnictwem pracuje około 800 osób.

Przyrost naturalny w gminie jest niski natomiast stopa bezrobocia jest wysoka.

7.1. Bezpieczeństwo publiczne.

Bezpieczeństwa publicznego w gminie oraz ochrony przeciwpożarowej i zapobieganiu nadzwyczajnym zagrożeniom zdrowia oraz środowiska strzeżają:

Komenda Powiatowa Policji zlokalizowana w m. Sochaczew, obejmująca swym zasięgiem miasto Sochaczew i gminy sąsiednie. Policja prowadzi wywiady społeczne, patroluje wsie, drogi gminne oraz obiekty użyteczności publicznej. Prowadzona jest także współpraca z Państwową Strażą Pożarną, Służbą Leśną, Gminnym Ośrodkiem Pomocy Społecznej i Stacją Sanitarno – Epidemiologiczną.

Na terenie gminy funkcjonuje 6 jednostek Ochotniczej Straży Pożarnej zrzeszonych w Związku Wiejsko – Gminnym OSP. RP. Źródłem wody p. poż. dla wszystkich jednostek osadniczych są wodociągi wiejskie lub istniejące zbiorniki wodne z zapewnionym dojazdem dla wozów straży pożarnej oraz obiekty i urządzenia specjalne służące obronności kraju. Urządzenia te osiadają strefę izolacyjną, w obrębie której następujące realizacje wymagają uzgodnienia z organem właściwym do spraw lotnictwa wojskowego:

- budynki o powierzchni zabudowy ponad 200m²
- napowietrzne linie elektroenergetyczne średniego i wysokiego napięcia
- ważniejsze napowietrzne linie telekomunikacyjne.

7.2. Infrastruktura społeczna

W gminie funkcjonują tylko publiczne szkoły podstawowe i jest ich 6. Zlokalizowane są w Gawłowie, Żukowie, Kątach, Feliksowie, Wyczółkach i Mokasie.

Gimnazja mają siedziby w Kątach, Wymysłowie i Wyczółkach.

Obiekty oświaty są w dość dobrym stanie technicznym.

W gminie nie ma szkół średnich ani wyższych.

We wsi Kąty działa Biblioteka Gminna o księgozborze liczącym 33390 woluminów która prowadzi także działalność kulturalno – oświatową, organizuje spotkania autorskie, konkursy, wystawy, prelekcje.

Sportem zajmują się głównie uczniowskie kluby sportowe.

Zadania z zakresu ochrony zdrowia realizowane są w niepublicznych zakładach opieki zdrowotnej, natomiast mieszkańcy gminy korzystają z publicznej służby zdrowia w mieście.

Na terenie Gminy Sochaczew do realizacji zadań pomocy społecznej powołano Ośrodek Pomocy Społecznej. Pomoc społeczna ma zapewnioną dobrą bazę techniczną i jest wystarczająca.

Wśród organizacji pozarządowych działają: Gminy Związek Kółek i Organizacji Rolniczych (22) oraz Koła Gospodyń wiejskich (41). Przy GZK i OR działa Gminna Rada Kobiet. Organizacje te znajdują się praktycznie na terenie każdego sołectwa jednakże aktywność ich spada i ogranicza się do podstawowych czynności w obrębie ich działania.

7.3 Budownictwo mieszkaniowe

Na terenie gminy nie ma większego problemu związanego z brakiem mieszkań. Potrzeby mieszkaniowe są zaspokajane głównie w prywatnych budynkach mieszkalnych jednorodzinnych. Istnieje niewielka potrzeba budownictwa komunalnego.

W gminie Sochaczew znajduje się ogółem 9 komunalnych budynków mieszkalnych, pałac w Jeźówce oraz mieszkania w agronomówkach, będących własnością gminy. Są to głównie obiekty wybudowane przed II Wojną Światową, przyjęte przez gminę z zasobów Skarbu Państwa lub zakupione od osób prywatnych. Gmina w miarę możliwości dokonuje remontów obiektów istniejących i utrzymuje dostateczny ich stan techniczny.

7.4. Intensywność wykorzystania terenów

Poza chronionym prawnie obszarami dobrych gleb, lasów i wód, oraz dróg gmina Sochaczew posiada ponad 25 ha gruntów komunalnych. Głównie są to działki budowlane, grunty zabudowane budynkami mieszkalnymi a także grunty pod szkołami, strażnicami pożarowymi oraz grunty rolne, które gmina oferuje do sprzedaży i dzierżawy. Nabywcami są okoliczni rolnicy, a także ze względu na bliskość lasów i jezior – mieszkańcy pobliskich miasta Sochaczewa którzy wykorzystują je na cele wypoczynku i rekreacji.

W gminie Sochaczew obserwuje się wzmożony ruch gruntami (ok. 300 transakcji rocznie).

7.5. Turystyka i rekreacja

Jedną z ważniejszych funkcji gminy jest turystyka. Wpływ na jej rozwój mają walory przyrodnicze i kulturowe (naturalny krajobraz, lasy, rzeki, łąki, a także zespoły podworskie i stanowiska archeologiczne) oraz dobre skomunikowanie terenu.

Najważniejszą atrakcją gminy jest dwór i park w Żelazowej Woli, wzniesiony na początku XIX w., gdzie urodził się Fryderyk Chopin. Ponieważ sława wielkiego kompozytora polskiego oraz liczne koncerty w wykonaniu wybitnych pianistów przyciągają turystów z całego świata należy przede wszystkim położyć duży nacisk na rozwój tego ośrodka m. in. poprzez należyte jego utrzymanie, zapewnienie bazy noclegowej, gastronomicznej i komunikacyjnej (obwodnica wsi i parkingi).

Istnieje również potrzeba uprawiania rekreacji przez mieszkańców miasta Sochaczew o ogrody działkowe, zlokalizowane na terenach gminy.

W gminie nie ukształtował się system informacji i promocji turystycznej. Nie ma również ośrodka koordynacyjnego takiego jak Agencja Turystyki.

W gminie winny powstać nowe miejsca noclegowe, schroniska młodzieżowe, campingi, a na obszarach rolniczych winna rozwijać się w większym stopniu agroturystyka.

8. GOSPODARKA I RYNEK PRACY

Gmina Sochaczew licząca 8577 mieszkańców, posiada ponad 2800 mieszkańców zawodowo czynnych.

Dominującym sektorem w strukturze funkcjonalnej gminy jest rolnictwo, na które przypada ponad 2000 osób co stanowi 71,4 % zatrudnionych, pozostali mieszkańcy zatrudnieni są w handlu i w usługach. Znaczna liczba osób zatrudniona jest na terenie miasta Sochaczew.

Poza rolnictwem pracuje ponad 800 osób z gminy, prowadząc również własną działalność gospodarczą.

8.1. Strefa gospodarcza – rolnictwo i leśnictwo

Na powierzchni gminy znajduje się pod uprawą 6967 ha ziemi, na której gospodaruje 2076 rolników. Przeważa w gminie gospodarka opierająca się głównie na gospodarstwach indywidualnych. Średnia powierzchnia gospodarstwa rolnego wynosi 3,36 ha, a w strukturze użytkowników rolnych dominują grunty rolne.

Na terenie gminy lasy państwowe występują w niewielkich zespołach we wsiach Czerwonka Parcel, Kożuszki Parcel i w okolicach Altanka, Karwowo i Gawłów. Lasy państwowe zarządzane są przez Nadleśnictwo Radziwiłłów.

8.2. Strefa gospodarcza (podmioty gospodarcze)

Poza rolnictwem pracuje ponad 800 mieszkańców gminy prowadząc m.in. działalność gospodarczą. W gminie zarejestrowanych było w 2003 r. około 400 podmiotów gospodarczych takich jak: 2 drukarnie, 3 stacje benzynowe, 3 masarnie, 3 cukiernie oraz liczne sklepy, zakłady gastronomiczne, różne usługi, w tym spedycyjno – transportowe.

Obszarem koncentracji pozarolniczych obiektów produkcyjno – usługowych są przede wszystkim tereny wsi Dachowa, Kuznocin, Czerwonka Parcel i Kożuszki Parcel położonych przy granicach miasta i przy trasach wylotowych z miasta. Działalność gospodarcza prowadzona na wydzielonych działkach często połączona jest z zabudową mieszkaniową właściciela lub zarządzającego.

Od kilku lat funkcjonuje oddział firmy Mars Incorporated – światowego potentata produkcji żywnościowych – „MASTER FOODS Polska” z siedzibą w miejscowości Kożuszki – Parcel oraz spółki polsko – angielskie i polsko – niemieckie.

8.3. Wytyczne do aktywizacji gospodarczej

Aktywizacja gospodarcza obszarów gminy wynikać winna z istnienia szlaków komunikacyjnych w kategoriach dróg krajowych nr 2 i 50, stwarzających korzystne powiązanie gminy z regionem.

Gmina znajduje się w strefie aktywizacji gospodarczej, związanej z restrukturyzacją rolnictwa z preferencją dla jej intensyfikacji.

Główne czynniki wpływającymi na funkcje gospodarcze gminy to:

- dominacja rolnictwa,
- możliwość rozwoju turystyki, agroturystyki, małych i średnich przedsiębiorstw, produkcji nieuciążliwej dla środowiska oraz usług i handlu,
- zdecydowana większość podmiotów gospodarczych jako zakłady osób fizycznych,
- korzystne położenie komunikacyjne i geograficzne,
- rozbudowa infrastruktury (wodociągi, kanalizacja, drogi).

Ważnym kierunkiem rozwoju gminy będzie stworzenie sprzyjających warunków dla rozwoju przedsiębiorczości. Działania powinny iść w kierunku stworzenia sprzyjającego klimatu dla rozwoju gospodarczego jak i umiejętne zarządzanie takimi czynnikami będącymi w gestii gminy, jak: planowanie przestrzenne, lokalne podatki, rozwój infrastruktury, współdziałanie z samorządem gospodarczym.

Występujące procesy aktywizacji gospodarczej terenu gminy wskazują na poszerzenie dotychczas przeważającej – jednostronnej funkcji rolniczej w kierunku rozwoju wielofunkcyjnego.

9. GMINNY UKŁAD KOMUNIKACYJNY – stan i funkcjonowanie

9.1. Sieć drogowa w gminie

Sieć dróg w gminie Sochaczew podzielić można według kryterium znaczenia danego odcinka drogi w sieci na układ drogowy, podstawowy i uzupełniający.

Powiązania krajowe gminy z regionem stanowi droga krajowa nr 2 relacji Poznań – Warszawa. Droga ta stanowi ważną w skali kraju drogę tranzytu wschód – zachód oraz droga krajowa nr 50 Płońsk – Mińsk Mazowiecki – posiadają one charakter podstawowy.

Istotną rolę spełnia także droga wojewódzka nr 580 relacji Sochaczew – Żelazowa Wola – Warszawa o charakterze również przelotowym.

Sieć dróg powiatowych i gminnych zapewnia połączenie między sobą wszystkich miejscowości, osiedli oraz obszarów zurbanizowanych zarówno na terenie samej gminy jak również w jej najbliższym sąsiedztwie. Długość drogi krajowej nr 2 przebiegającej przez gminę Sochaczew wynosi ponad 10 km, drogi nr 50 około 11,5 km, drogi wojewódzkiej nr 580 około 3,5 km. Wszystkie odcinki dróg krajowych i drogi wojewódzkiej posiadają nawierzchnie asfaltowe, ulepszone.

Przez obszar gminy przebiega również sieć dróg powiatowych, których nawierzchnie są w różnym stanie: od dróg asfaltowych do gruntowych nie posiadających nawierzchni utwardzonej.

Drogi gminne podobnie jak powiatowe mają nawierzchnię utwardzoną. Na istniejący uzupełniający układ drogowy składają się drogi gminne i drogi wewnętrzne. Drogi te mają zróżnicowane nawierzchnie od asfaltowych, poprzez betonowe do gruntowych.

Publiczną obsługę komunikacji samochodowej prowadzi na obszarze gminy PKS poprzez linie autobusowe, dające połączenie z sąsiednimi gminami a także na połączeniach dalekobieżnych. Komunikację autobusową zapewniają także prywatne firmy przewozowe.

Korzystna jest dostępność komunikacyjna kolejowa, poprzez główny szlak Poznań – Warszawa, ze stacją w Sochaczewie. Następną stacją jest przystanek zlokalizowany w miejscowości Piasecznica, która sąsiaduje z gminą Sochaczew.

9.2. Stan dróg

Pomimo realizacji wielu inwestycji kilka dróg powiatowych i gminnych dalszym ciągu ma niedostateczną szerokość jezdni. Stan ten dotyczy zarówno dróg asfaltowych, jak i gruntowych. Zdarza się, iż występuje przekrój drogowy jednojezdniowy jednopasmowy, który nie spełnia minimalnych wymagań dotyczących płynności i bezpieczeństwa ruchu drogowego.

W przypadku skrzyżowań dróg gruntowych o minimalnych parametrach technicznych problemem pozostają narażone ścieżki w celu uzyskania lepszej widoczności. Ścieżki te często pozostają ogrodzone, zaś zakrzaczenia lub drzewa w znacznym stopniu ograniczają widoczność.

Na większości dróg powiatowych i gminnych brakuje skutecznych urządzeń odwodnienia jezdni, co powoduje dodatkowe szkody oraz zniszczenia w nawierzchniach szczególnie w okresie zimowo – wiosennym. Brakuje również realizacji chodników i ścieżek rowerowych.

9.3. Wnioski

Podstawowym długookresowym celem drogownictwa w gminie Sochaczew winno być utworzenie nawierzchni drogowych oraz dokończenie tworzenie nowego, czytelnego układu podstawowego, dostosowanego do potrzeb dalszej urbanizacji gminy, a następnie stopniowa jego realizacja. Kolejność utwardzania nawierzchni wynikać ma z potrzeb mieszkańców poszczególnych jednostek strukturalnych, rozumianych w aspekcie ilościowym i jakościowym. W pierwszej kolejności utwardzone winny być drogi uzupełniającego układu

drogowego (głównie drogi osiedlowe) na terenach o największej urbanizacji, po uprzedniej realizacji infrastruktury technicznej.

10. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

Infrastruktura techniczna wywiera znaczny wpływ na rozwój społeczno – gospodarczy i przestrzenny gminy, inwestycje z zakresu infrastruktury technicznej często przesądzają na długi okres kierunkach i tempie rozwoju gminy.

Infrastruktura techniczna spełnia szereg funkcji:

- zaopatrzeniową: dostarcza wodę, energię itp.
- lokalizacyjną: wpływa na rozmieszczenie obiektów produkcyjnych, steruje osadnictwem,
- integracyjną: aktywizuje działania społeczno – gospodarcze.

Standardy infrastruktury wskazują pośrednio na warunki życia mieszkańców wsi i kulturę rolną.

Analizę dotychczasowego technicznego uzbrojenia terenu wykonano w oparciu o materiały inwentaryzacyjne i statystyczne.

10.1. Zaopatrzenie w wodę

Na terenie gminy Sochaczew główny użytkowy poziom wodonośny znajduje się w utworach czwartorzędu. Cechy hydrogeologiczne systemu czwartorzędowego są następujące:

- wodoprzewodność - $<100 \text{ m}^3/\text{d}$,
- głębokość występowania warstwy wodonośnej - ok.15m,
- wydajność potencjalnej studni - ok. $30 \text{ m}^3/\text{h}$,
- jakość wody średnia.

Występują też lokalne zanieczyszczenia wód podziemnych o jakości gorszej niż III klasa w okolicach miejscowości Kuznocin, Halinów – Antoniew, Kaźmierów – Sielice. Prawie cała zachodnia część gminy stanowi strefę alimentacyjną (zasobową) ujęć komunalnych i powinna być chroniona przed zanieczyszczeniem. Natomiast większość obszaru wschodniej części gminy stanowią izolowane poziomy z wodami dobrej i trwałej jakości, ale o ograniczonych zasobach. Poziomy wodonośne w północnej i południowej części gminy znajdują się w strefach możliwej ingresji wód solankowych i zanieczyszczonych.

Teren gminy znajduje się w granicach Głównego Zbiornika Wód Podziemnych: zbiornik w utworach trzeciorzędu Nr 215A – Subniecka Warszawska (część centralna), o bardzo dużej waloryzacji wód podziemnych. Cechy hydrogeologiczne systemu trzeciorzędowego są następujące:

- wodoprzewodność - $100\text{-}500\text{m}^3/\text{d}$,
- głębokość występowania warstwy wodonośnej - $>150\text{m}$,
- wydajność potencjalnej studni - do $120 \text{ m}^3/\text{h}$,
- jakość wody wysoka.

Gmina Sochaczew zaopatrywana jest w wodę z czterech stacji wodociągowych zlokalizowanych w miejscowościach: Bronisławy, Dachowa, Mokas, Janaszówek. Wszystkie ujęcia wykorzystują czwartorzędowy poziom wodonośny, ujmując wodę o średniej jakości wymagającą prostego uzdatniania (odmanganianie, odżelazianie na filtrach pośpiesznych). Ujęcia posiadają decyzje o pozwoleniu na pobór wód ważne do 2013r.

- Stacja wodociągowa w Dachowej funkcjonuje w oparciu o dwie studnie głębinowe o zatwierdzonych zasobach eksploatacyjnych w wysokości 90m³/h i zaopatruje w wodę południowo-zachodnią część gminy. Stan techniczny stacji dobry, sieć wodociągowa wybudowana jest w układzie rozgałęzonym.
- Stacja wodociągowa w Janaszówku funkcjonuje w oparciu o trzy studnie głębinowe, w tym jedna awaryjna, o zatwierdzonych zasobach eksploatacyjnych w wysokości 120m³/h. Stacja wodociągowa dostarcza wodę do miejscowości w południowo-wschodniej części gminy.
- Stacja wodociągowa w Mokasie funkcjonuje w oparciu o dwie studnie głębinowe o zatwierdzonych zasobach eksploatacyjnych w wysokości 45m³/h. Stacja wodociągowa dostarcza wodę do miejscowości w północno-wschodniej części gminy.
- Stacja wodociągowa w Bronisławach funkcjonuje w oparciu o jedną studnię głębinową, o zatwierdzonych zasobach eksploatacyjnych w wysokości 25m³/h. Stacja wodociągowa dostarcza wodę do miejscowości w północno-zachodniej części gminy.

Stacje wodociągowe posiadają rezerwy przepustowości. Program perspektywicznego zaspokojenia potrzeb w zakresie zaopatrzenia w wodę mieszkańców oparty jest na istniejących ujęciach.

Ze względu na występowanie w podłożu glin zwałowych na ujęciach wyznaczono jedynie strefy ochrony bezpośredniej w promieniu 10 m. od studni.

Pobór wody z wszystkich wymienionych ujęć w 2003r. wynosił 821000 m³. Sieć rozdzielcza dostarczająca wodę ma długość 167km, ilość przyłączy - 1865 sztuk.

Wskaźnik zwodociągowania gminy (ilość mieszkańców korzystających z sieci wodociągowej do ogólnej liczby ludności) wynosi ok. 90 % (2003r.).

10.2. Gospodarka ściekowa

Na terenie gminy Sochaczew gospodarka ściekowa (ścieki gospodarczo – bytowe) nie jest uporządkowana. Powszechnym rozwiązaniem gospodarki ściekami jest gromadzenie ich w zbiornikach bezodpływowych (szamba), nie zawsze szczelnych. Funkcjonuje jedna lokalna oczyszczalnia ścieków w miejscowości Żelazowa Wola, która ma przepustowość 20 m³/d i obsługuje zespół dworsko – parkowy z restauracją. Gmina posiada opracowaną Koncepcję programową dla oczyszczalni ścieków i sieci kanalizacyjnej, według której przewiduje się uporządkowanie gospodarki ściekowej w oparciu o zbiorcze systemy kanalizacji sanitarnej wraz z oczyszczalniami zlokalizowanymi w miejscowościach: Żelazowa Wola, Żuków, Kuznociń, Andrzejów. Punkty zlewne na terenie oczyszczalni przyjmą także ścieki zabudowy rozproszonej na terenie gminy. Projektowane mechaniczno – biologiczne z dwoma stopniami biologii oczyszczalnie zapewnią wysoki stopień oczyszczania ścieków z usuwaniem związków biogenych.

10.3. Elektroenergetyka

Podstawowym źródłem zasilania gminy jest stacja transformatorowo – rozdzielcza 220/110/30/15 kV „Sochaczew”. Rezerwowe zasilanie realizowane jest liniami SN-15 kV ze stacji 110/15 kV „Błonie” i „Nowy Dwór”. Część linii średnich i niskich napięć jest nadmiernie wydłużona i nie gwarantuje dostawy energii o właściwych parametrach.

Dla poprawy ogólnych warunków zasilania, konieczna jest budowa linii zasilającej 110 kV wyprowadzonej ze stacji 220/110/30/15 kV „Sochaczew”.